

UN SARCOFAG DE EPOCĂ ROMANĂ DIN TOMIS

În timpul executării unor săpături de canalizare pe strada Cuza Vodă, într-unul din șanțuri a apărut colțul unui sarcofag¹. Partea superioară a capacului se afla la 45 cm sub nivelul actual de călcare. Pentru recuperarea sarcofagului s-a săpat o casetă de 3,15 m pe 1,90 m, în care s-a mai descoperit o parte dintr-un mormînt de inhumație în țigle². La doi metri spre sud de sarcofag, șanțul tăiașe un mormînt de incinerare³. Sarcofagul și cele două mormînte fac parte din necropola II a Tomisului⁴.

Pentru a facilita cercetarea și conservarea conținutului, sarcofagul a fost transportat în curtea muzeului de arheologie Constanța. În cele ce urmează vom trece la prezentarea sarcofagului și a inventarului său. De la bun început, trebuie să spunem că în momentul descoperirii, scoabele care prindeau arca de capac lipseau. Deci un prim indiciu că a mai fost deschis. Lăcașurile practicate în arcă și capac pentru introducerea scoabelor, prezentau urme de rugină. După ce am ridicat capacul ne-am dat seama de motivul îndepărtării scoabelor: introducerea celui de al doilea defunct.

¹ Șanțul a fost săpat pentru introducerea apei potabile la unul din blocurile construite în acest sector al Constanței. Sarcofagul era orientat NV-SE (cu capul spre NV).

² Mormîntul de inhumație a fost în cea mai mare parte distrus de șanțul amintit. S-au recuperat fragmente dintr-o amforă de sec. III și discul unui opait caracteristic sec. II—III e.n.

³ Mormîntul de incinerare a fost secționat de șanț pe o lățime de 1 m. Groapa mormîntului era albiată, avînd dimensiunile de 1,50 m/1,05 m. În groapă se aflau resturi carbonizate de oase și o amforă spartă ritual. Tipul de mormînt este specific sec. II—III e.n. (vezi V. Barbu, *Din necropolele Tomisului I*, în SCIV, 1, 1971, p.

⁴ V. Barbu, *Considerations chronologiques Bassées sur les données fournies par les inventaires funéraires des necropoles Tomitanes*, în *Studii Clasice*, III, 1961, p. 204; M. Bucovală, *Noi mormînte de epocă romană timpurie la Tomis*, în *Pontice*, 1, 1968, p. 270; V. Barbu, *L'incineration et l'inhumation à l'époque romaine à Tomis*, în *Studien zur Geschichte und Philosophies des Altertums*, Akadémia Kiadó, Budapesta, 1968, pp. 372—376.

Sarcofagul este din calcar, și face parte dintr-un tip comun acestei zone a Imperiului roman⁵. Arca sarcofagului are următoarele dimensiuni: lungimea 207,4 cm, lățimea 89,8 cm, înălțimea 83 cm, iar grosimea pereților variază între 12—13 cm. Pe marginea superioară a arcei s-a lăsat un prag înalt de 2 cm, executat cu un dublu scop: pentru etanșeitate și pentru fixarea capacului. Cele două laturi mari ale arcei sînt mai bine lucrate, mai bine finisate, în comparație cu laturile mai mici care sînt lucrate cu mai puțină atenție⁶. Pe una din laturile mari se află tabula ansata (ale cărei dimensiuni sînt de 48,5 cm pe 43 cm), avînd o inscripție în limba greacă, dispusă în șase rînduri (fig. 1, 2). Capacul sarcofagului este în dublă pantă, cu acrotere simple. Dimensiunile sale sînt: lungimea 216,4 cm, lățimea 97 cm, înălțimea 52 cm, iar acroterele au înălțimea de 31 cm și lățimea de 37 cm. Deoarece dimensiunile capacului depășesc dimensiunile arcei, capacul creează un fel de streășină, cu scopul unei mai bune conservări a conținutului împotriva infiltrării apei (fig. 1).

Cînd s-a ridicat capacul pentru a cerceta conținutul, s-a constatat că în interior se aflau două schelete așezate în sicrie suprapuse prin intermediul a două traverse (fig. 2). În primul sicriu se afla scheletul unui adolescent (înălțimea de 156 cm), starea de conservare a oaselor era foarte slabă, acestea sfărîmîndu-se la atingere. Sicriul are forma unei albiei fără capac⁷. Scîndurile care compun sicriul se îmbină la capete în coadă de rîndunică. Dimensiunile acestuia sînt următoarele: lungimea 168 cm, lățimea la cap 51/36 cm, la picioare 42/29 cm, iar înălțimea 23 cm. În exterior, în partea superioară a sicriului se vede urma lăsată de o garnitură din lemn cu profil ondulat lată de 4 cm. Aceasta ornamenta toate patru laturi ale sicriului. Defunctul fusese așezat pe o saltea⁸, din care s-au păstrat puține părți din țesătura textilă și talașul care constituia umplutura saltelei. S-au putut recupera bucăți mari din vestminte care prezentau din loc în loc motive din fir de aur (fig. 4,1). Defunctul fusese așezat pe spate, avînd mîna stîngă întinsă pe lingă corp, iar dreapta îndoită din cot, pe piept. La picioare a fost așezat un pieptene bilateral de os, avînd capetele rotunjite⁹ (fig. 3,3).

Din cel de al doilea sicriu au mai rămas doar cîteva scînduri putrede, care se desprinseseră din cauza apăsării exercitate de cel de deasupra. Scheletul aparținea unui bărbat matur, întins pe spate, avînd mîna stîngă pe lingă corp, iar mîna dreaptă îndoită din cot, așezată pe piept. S-au putut recupera bucăți din vestmintul care acoperea pe de-

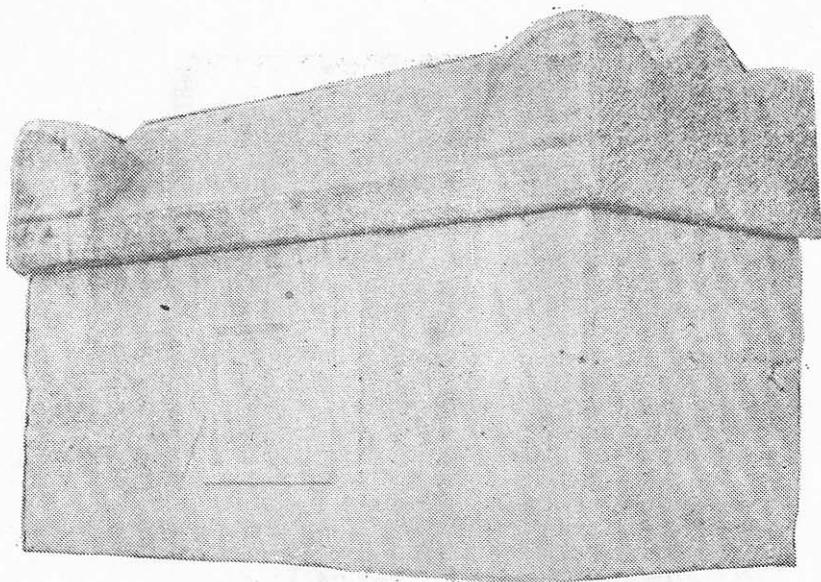
⁵ Maria Alexandrescu-Vianu, *Les sarcophages romaines de Dobroudja*, în *Revue des études Sud-Est Européennes*, 2, p. 283.

⁶ Descoperiri asemănătoare vezi la V. Barbu, *Monumenti funerari cu inscripționî rinvenuti a Tomis*, în *Dacia*, VII, 1963, pp. 559—562; C. Iconomu, *Noi morminte paleocreștine la Mangalia*, în *Pontice*, 2, 1969, p. 83; A. Rădulescu, E. Cozman, C. Stavru, *Un sarcofag di eta romana scoperta nella necropoli tumulare di Callatis (Mangalia)*, în *Pontica*, 6, 1973, pp. 247—249.

⁷ A. Rădulescu și colab., *op. cit.*, p. 249—250.

⁸ Idem, p. 277 și urm.

⁹ Un fragment dintr-un pieptăn asemănător a fost găsit în M. 38, mormînt publicat de V. Barbu în *Studii Clasice III*, 1961, fără ca pieptenele să fie prezentat.

1

2

FIG. 1

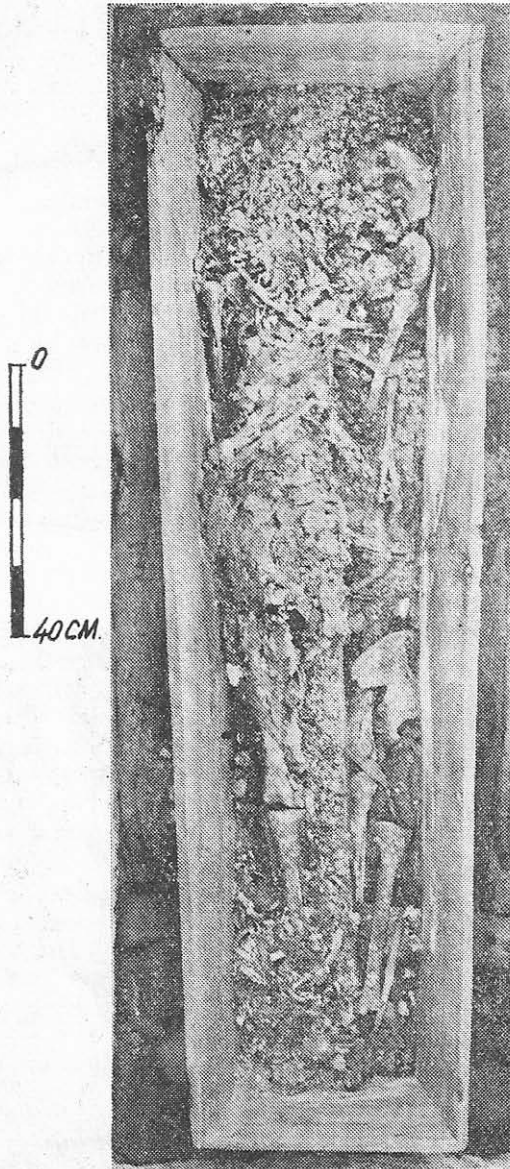

FIG. 2

P. 817

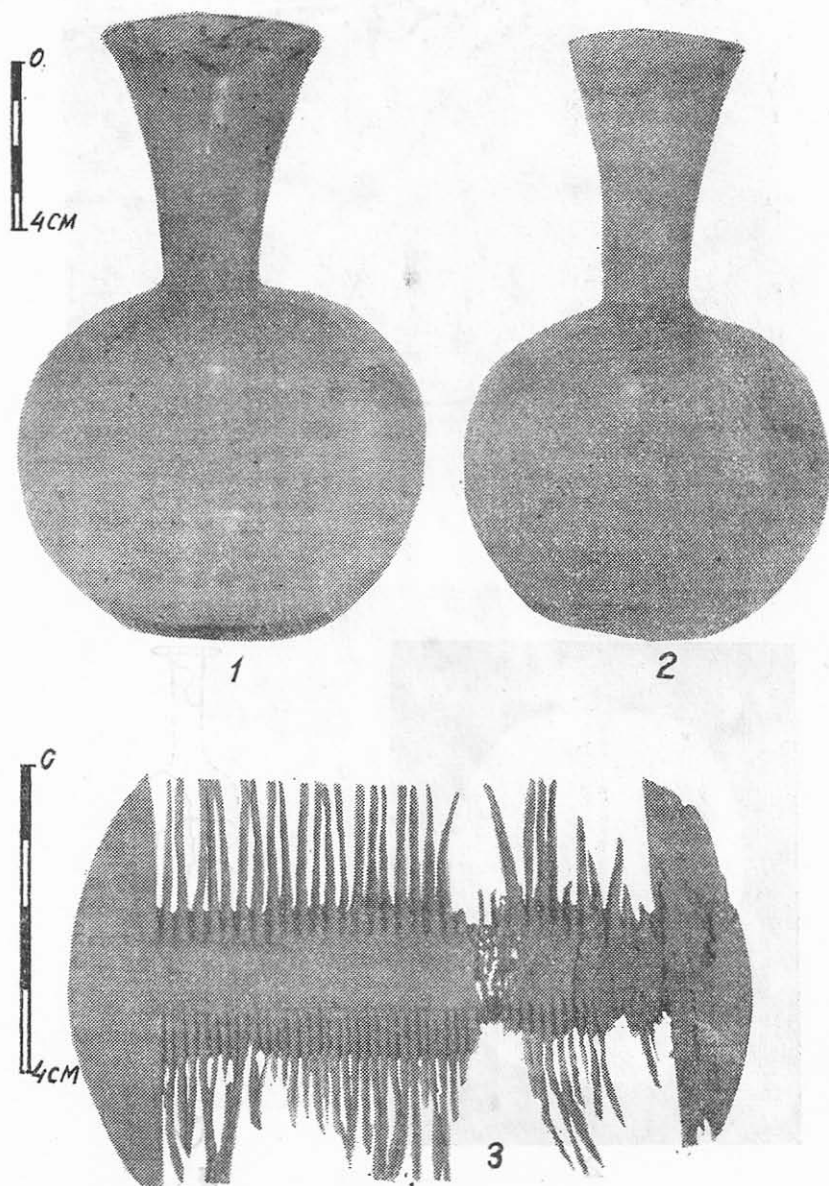
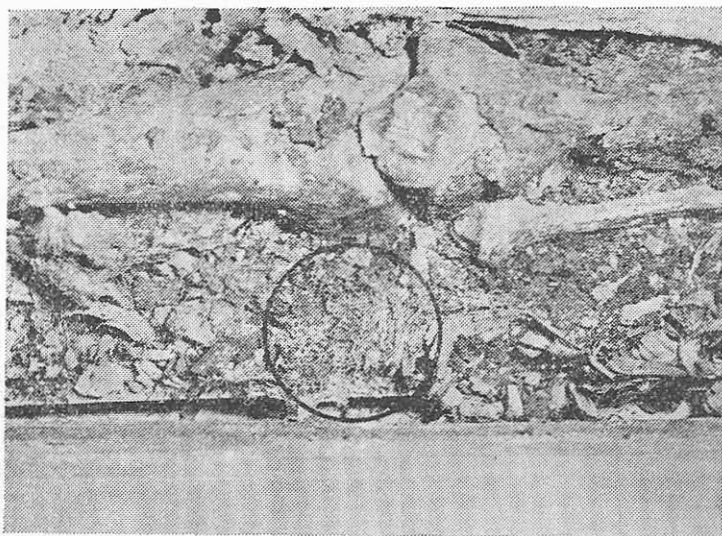
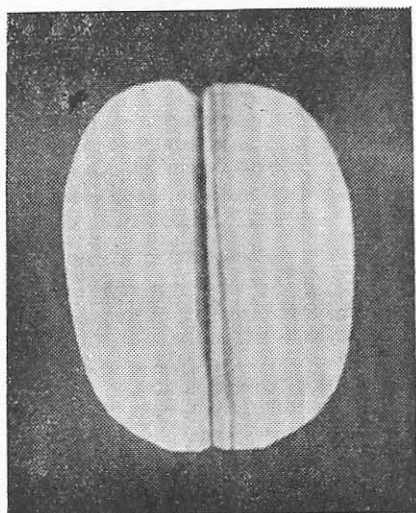

FIG. 3

1

2

3

FIG. 4

1

2

FIG. 5

cedat de la umeri pînă la glezne (fig. 5, 1, 2). Țesătura este asemănătoare cu a celui alt : și la acest vestmînt au fost folosite fire de aur. Pe gura defunctului se afla o foiță de aur, de formă elipsoidală, în greutate de 2,1 grame, avînd o nervură mediană realizată prin dublă îndoire¹⁰ (fig. 4, 2). La picioare au fost depuse trei vase de sticlă, dintre care două în bună stare, iar cel de al treilea spart. Cele două vase păstrate întregi sînt asemănătoare : au corpul globular, fundul concav, fără inel iar gîtul de forma unei pilnii, buza fiind dreaptă, puțin ondulată. Culoarea sticlei este alb verzuie, în pastă se observă bule de aer¹¹ (fig. 3, 1, 2). Cel de al treilea vas s-a spart datorită căderii sicriului de deasupra. Am încercat o restaurare, care a reușit numai parțial să ne dea o imagine a vasului : este un unguentariu terminat cu bulb, avînd corpul cilindric mult umflat în comparație cu fundul sau gîtul ; buza este inelară și răsfrîntă, făcînd un unghi drept cu gîtul vasului¹² (fig. 4, 3). Cele trei vase pot fi datate în perioada de la sfîrșitul sec. II și în sec. III¹³.

În cele ce urmează ne vom referi la inscripție, care, după cum am mai spus este alcătuită din șase rînduri, avînd literele dispuse uniform. Scrisul este îngrijit, mărimea literelor fiind cuprinsă între 3,7 și 3,8 cm. Iată textul :

Μητροδωρος
 Γαίου Προυσι —
 εὐς ἀπὸ Ἑπίου
 ἔμπορος ζή —
 σας κοσμίως
 ἔτη νη΄. Χαίρετε.

Traducerea : Metrodoros al lui Caius din Prusa de pe riul Hypios, neguțătorul, care a trăit cumpătat 58 de ani. Bucurați-vă.

În text apare o singură ligatură (ultimele două litere) T + E. De remarcat forma literei Ω compusă dintr-un semicerc cu capetele întoarse spre interior, în forma unor volute, avînd sub ele cite o liniuță. Numele Μητροδωρος (al cărui schelet este cel de jos) apare destul de frecvent în inscripțiile din orașele grecești de pe țărmul Mării Negre¹⁴. Acelaș nume apare pe un relief funerar din Tomis, ridicat de sclavul Hermeos,

¹⁰ V. Barbu, *op. cit.*, p. 221, fig. 3, 1 ; M. Davidescu, *Un sarcofag roman la Mamaia*, în *Revista Muzeelor*, 1, 1965, pp. 88—89.

¹¹ Cele două vase sînt aproape identice avînd dimensiunile puțin deosebite : astfel înălțimea = 16,4 cm — respectiv 17 cm, diametrul corpului = 8 cm — 8,5 cm, diametrul gurii = 5 cm — 7 cm.

¹² Singurele dimensiuni pe care le putem da sînt diametrul bulbului = 1,6 cm și diametrul corpului = 6 cm.

¹³ C. Isings, *Roman Glass*, Groningen/Djakarta, 1957, p. 124 (pt. unguentarii — p. 100 din aceeași lucrare).

¹⁴ *Corpus Bosporschih Nadpisei*, Moscova — Leningrad, 1965, nr. 110 (datată în sec. III e.n., descoperită la Kerçi) ; G. Mihailov, *Inscriptiones graecae in Bulgaria repertae*, Sofia, 1971, vol. III, p. 80, nr. 1009, (pe un sarcofag de la Filipopolis). Același nume și la p. 284 ; vol. IV, p. 27 (pe un edificiu descoperit la Sofia).

pentru fratele său¹⁵. Defunctul are nume grecesc iar patronimul este latin. Din inscripție reiese că Μητροδωρος este din Prusa. Tot din Prusa este și un oarecare Ευελπισιος Π[ρ]ουσαεуз al cărui nume îl întâlnim pe o stelă funerară din Tomis. Ocupația lui Μητροδωρος era negoțul și tocmai acest lucru a făcut ca el să părăsească orașul natal și să se stabilească la Tomis, unde a și murit. După aspectul grafic inscripția poate fi datată în sec. II—III¹⁷. Pentru datarea sarcofagului, avînd în vedere și inventarul său, putem restrînge puțin perioada între sfîrșitul sec. II și probabil prima jumătate a sec. III.

UN SARCOFAGE D'ÉPOQUE ROMAINE DE TOMI

Résumé

Ce sarcophage a été découvert en 1972, rue Couza-Voda. Le couvercle du sarcophage se trouvait à — 45 cm sous le niveau actuel de la rue. Dans la même zone on a découvert des tombeaux d'inhumation et d'incinération. Il est question de la nécropole II de Tomi. Le sarcophage a sur la *tabula ansata* une inscription à six lignes en grec; à l'intérieur, on a découvert deux défunts assis dans des cercueils superposés par l'intermédiaire de deux traverses (fig. 2).

Dans le premier cercueil se trouvait le squelette d'un adolescent. Le cercueil, assez bien conservé, a la forme d'un baquet sans couvercle. Des vêtements du défunt on a pu récupérer de grands morceaux de tissu textile qui présentaient en certains endroits des motifs de fil d'or. Le défunt avait été assis sur le dos, la main gauche le long du corps et la main droite, pliée de la coude, sur la poitrine. Aux pieds de celui-ci a été mis un peigne bilatéral d'os (fig. 33). Le deuxième cercueil se trouvait dans un état de conservation précaire. Quant au deuxième défunt, dont la position était identique à celle du premier, on en a récupéré des morceaux textiles de vêtements (probablement toge). Sur la bouche du mort on a trouvé une lamelle d'or (fig. 4,2). Aux pieds on avait déposé trois vases de verre (fig. 3, 1,2 et 4,3) qu'on peut dater vers la fin du II-ème et au III-ème s. De l'inscription nous apprenons le nom d'un des défunts (celui d'en bas) qui s'appelait Μετροδωρος fils de Caïus de Prusa sur la rivière de Higias. Il est mort à l'âge de 58 ans. Ce nom est souvent à rencontrer dans les villes grecques du littoral de la Mer Noire. A Tomi on connaît également d'autres citoyens venus de Prusa ou d'autres endroits d'Assie Mineure. L'inscription est spécifique aux II-IIIe s. Nous considérons que le sarcophage peut être daté dans la période de la fin du II-ème s. et la première moitié du III-ème siècle.

EIN SARKOPHAG AUS DER ROEMERZEIT IN TOMIS

Zusammenfassung

Dieser Sarkophag (Abb. 1) wurde im Jahre 1972 in der Str. Cuza Vodă freigelegt. Der Deckel des Sarkophags befand sich — 45 cm unter der heutigen Trittebene. In derselben Gegend wurden bereits Körper- und Einäscherungsgräber gefunden. Es handelt sich um die Nekropole II von Tomis.

¹⁵ Iorgu Stoian, Tomitana. *Contribuții epigrafice la istoria cetății Tomis*, p. 213 (datat la sfîrșitul sec. II începutul sec. III e.n.).

¹⁶ *A.E.M.*, XI, 1897, p. 56, nr. 99.

¹⁷ D. M. Pippidi, *Monumente epigrafice inedite, în Histria, I*, p. 542, nr. 20; A. Rădulescu, *Inscripții grecești și latine din Dobrogea, în Noi monumente epigrafice din Scythia Minor*, Constanța, p. 184—196, nr. 4.

Der Sarkophag hat auf der angebrachten Tafel eine sechszeilige Inschrift in griechischer Sprache. Im Inneren des Sarkophags wurden zwei Verstorbene gefunden, die in übereinandergelegte und mit Hilfe von zwei Traversen gestützte Särge gelegt worden waren. (Abb. 2).

Im ersten Sarg befand sich das Skelett eines Jünglings. Der ziemlich gut erhaltene Sarg hat die Form einer Wanne ohne Deckel. Aus der Kleidung des Verstorbenen konnten große Stücke eines Stoffgewebes gewonnen werden, die stellenweise Motive aus Goldfaden aufweisen. Der Verstorbene war auf den Rücken gelegt worden, hatte die linke Hand längs des Körpers, während die rechte, im Ellbogen abgewinkelte Hand auf der Brust lag. Zu seinen Füßen lag ein zweiseitiger Kamm aus Bein (Abb. 3).

Der zweite Sarg war ziemlich schlecht erhalten. Von dem zweiten Verstorbenen, der die gleiche Lage innehatte wie der erste, konnte man Stoffreste von Kleidung (wahrscheinlich von einer Toga) bergen. Auf dem Mund des Toten befand sich ein Goldblättchen (Abb. 4,2). Zu seinen Füßen standen drei Glasgefäße (Abb. 3, 1, 2 und Abb. 4, 3), die gegen Ende des 2. und in das 3. Jh. datiert werden können.

Aus der Inschrift geht der Name des einen Toten, (u.zw. des unteren) hervor, der Μετροδωρος hieß, der Sohn des Caius aus Prusa am Flusse Hipios. Er starb im Alter von 58 Jahren. Der Name ist in den griechischen Städten des Schwarzen Meeres häufig anzutreffen. In Tomis sind auch andere aus Prusa oder aus anderen Teilen Kleinasiens gekommene Bürger bekannt. Die Inschrift ist für das 2.—3. Jh. spezifisch. Wir sind der Ansicht, dass der Sarkophag in die Periode zwischen Ende des 2. und Mitte des 3. Jh. datiert werden kann.